

335.4
L579sc

Демократична Робітнича Партія.

Видання Петроградського Комітету.

Пролетарі всіх країн єднайтесь.

В. ЛЕВИНСЬКИЙ.

ЩО ТАКЕ СОЦІЯЛІЗМ?

Ціна **30** коп.

ПЕТРОГРАДЪ.

Типографія І. Лурье и К°, Гороховая, 48.

1917.

UNIVERSITY OF
ILLINOIS LIBRARY
AT URBANA-CHAMPAIGN
STACKS

Наймити і дуки.

Тяжко стало на світі жити! Куди не ступнеш, всюди нарікають робочі люди на свою долю і нужду. З кождим днем стає для них гірше, а поратунку нема ні відки.

Гляньте но ви тепер на життя робітника!

Робе він цілий день. Рук йому далі не стає, щоб заробити кроваву копійчину, котрою треба й самому дихати тай діточкам хліба купити, аби з голоду не пухли, тай заткнути нею ненаситне горло панам та урядові

А мужик?!

Сидить він собі на тих смужечках землі від світу до темної ночі тай оре її своїми руками. Здоровля все вкладає в неї, аби тільки зародила свята землиця. Ні світла йому, ні відпочинку, ні доброї години! Але за те опікунів у нього по самі вуха! Як чорні гайворони обсіли його шкуру: і пан і уряд і піп і лихвар. Всі вони хочуть жити з мужика. А тут, як прийде переднівок, то голод і слабість суне селом. Гинуть люди, як

ті мухи, не наживши долі, ні волі. Гай, гай нема гірше, як мужицька доля!

А ремісник?!

І його доля не ліпша від долі робітника або мужика. Його варстат не дає йому стільки, аби можна з нього вижити з родиною.

І ви спитаєте тепер:

Чи дійсно нема вже на сім світі добра, ні щастя? Чиж тільки в нім нужда, терпіння і слізози?

І коли хочете дістати на ті питання відповідь, то гляньте на панські двори, камениці та пишні дідичівські палати! Зайдіть до них, до середини, та гляньте, що то за люди живуть там? І побачите, що живуть там ясні панове, що то не знають ні бідности, ні горя, що то на своїх услугах мають усю державу і край, уряд і військо, винтовки й кулі тай міліони вільних наймитів.

Оттак поділений тепер світ на дві громади, на дві кляси. Купка панів, тай міліони робочого люду.

І що кажуть одні і другі про себе?

Люди, а особливо наші, для яких тут на світі вічна нужда і ніч, похитують своїми темними головами тай кажуть:

„Га, що-ж робити?! Жили наші діди й прадіди в злиднях, та так живемо ми, і так житимуть і наші діти!“

А пани, що то живуть в пишних палацах та мають небо таки тут на землі, щебечуть:

„Так то вже мусить бути на сім світі! Не наші делікатні і білі ручечки до дратви! Не нам душитися в варстатах і фабриках! Не нам чорну землицю орати! На те все є хамство! На те все є ремісник, робітник і мужик! Вони наші слуги! Вони мають на нас працювати! Таж сам Бог створив хама для пана!“

А череваті та червонолиці попи з сльозами в очах белькотять:

„Братіки мої во Христі! Нинішній лад на світі завів сам Господь! Терпіти мусите, братя! І працювати мусите! Хто терпен, той спасен! Сам Христос теж терпів. Але за те на тім світі всім вам буде добре та гарно. Всі будете щасливі, лиш грішники ні. А нема більшого гріху, як не слухати в покорі властей... Цареве треба віддати цареві а боже Богові...“

І прийшли накінець люди, що кажуть:

„Той темний чоловік говорить велику дурницю, а той пан і піп, обидва вкупі брешуть так, якби їх який антихрист найняв! Є лихо на світі! Та на те є воно, аби з ним боротися. Рай і небо,

котрі мають пани й дуки тут на землі, хочемо здобути для всіх визискуваних, толочених, обкрадених і неволених! Нехай щезне наш смуток, горе, нужда і неволя! Світла хочемо! До втрати не маємо нічого, хіба наші кайдани неволі і темноти, в котрі закули нас пани та попи. А хто хоче їх скинути, нехай іде з нами в боротьбу! В кого-ж така темна, дурна і капустяна голова, що хоче далі гнути свою шию і спину в панськім ярмі, нехай слухає ясних панів та си-тих попів і потішася себе їх солодкими словами, що на тім світі жде їх затутземні муки, терпіння і слози — небесна нагорода“.

Відки пішла бідність робочого люду?

Одні кажуть, що люди бідні тому, що дуже мало працюють. Другі кажуть, тому, що п'ють. Треті знов кажуть, тому, що мало моляться і мало дають попам на служби божі. Тай інші ще дурниці кажуть.

Треба нам отже розібрати добре, як повстала, відки пішла і де корінь бідності й нужди робочого люду.

Щоби се вчинити, мусимо сягнути в глубоку, дуже глубоку старовину, ще в ті часи, коли люди жили напів дико.

Біблійні оповідання про рай, що мав колись бути на світі в передвічні часи, се чисті людські видумки. Давній чоловік, що своїм житям мало чим ріжнився від дикої звірини, не знав щастя, ні раю. Противно! Він був все виставлений на вічну боротьбу з дикою й жорстокою природою. Негода і бурі, дики звіри і хороби—всі вони були його ворогами, супроти котрих він був безсильний. Добуття вогню дало чоловікові могучу силу. Уживання вогню відріжнювало вже дикого чоловіка від звірини. При помочі вогню чоловік у перве навчився варити їжу, котру перше мусів їсти сиру. При його помочі вироблював знаряди, котрі давали йому можність вести яке-таке господарство. Люди жили громадами-родинами. Жили вони вкупі. Не знали: то-твоє, а се мое. Все було спільне: земля, ліси, ріки тай всі речі потрібні до життя. Поживою було те, що чоловік зловив собі в ріці, або вбив списою, чи стрілою в лісі тай овочі з ростин і дерев. Люди оселювалися звичайно там, де природа була багата на всякі плоди. Але се житя було непевне, бо залежне від самої природи. Нехай чоловік не вбив звірини, ще зловив риби, не знайшов овочів, так вже чекала його голодаща смерть, і власне ся журба, щоб

не згинути, заставила його дбати про завтра. Люди зачали освоювати і годувати худобу та управляти землю для викохування ростин та дерев. З тим переходили вони вже із стану варварства до висшого. Люди почали віддаватися більше-меньше пляновій праці, в котрій наступив певний поділ. Сей пас худобу, той полював дику звірину, сей ловив рибу, той управляв землю. Звичайно робили се чоловіки. Жінки були заняті коло домашньої роботи.

Отсей поділ праці довів поволі до того, що вона почала не тільки вдоволяти потреби чоловіка, але лишила йому ще щось понад його потреби, що можна було збути, або замінити. З початку вимінювано предмети за інші, за те, що хто мав і що було йому потрібне. Пізніше вимінювано за якийсь предмет, котрий загально був цінений. Таким предметом були з початку худоба і ракушки, потім дорогі каміння, а вкінці гроші. Праця дала почин до витворювання і громадження богацтв. От тому то люди зачали цінити працю. І тому, коли громади людей стали поміж собою воювати, звичайно, за пасовиська, землю, ріку, або за те, що люди одної громади вбили чоловіка з другої, тоді люди не бачили в своїх противниках лише ворогів, кот-

рих треба було вбити, або пожерти, але забирали їх в полон, заставляли їх до ріжних робіт для себе, одним словом, робили їх своїми невільниками. Невільники не мали ніякої свободи. З початку повертано в невільників лише ворогів, а далі й своїх таки людей. Позичив бідний в богатого, а не міг віддати йому, тоді йшов до богатого за невільника. Невільник був у пана звичайною худобою, котру можна було продати, замінити або вбити. Однаке в інтересі пана було живити й удержувати ту худобу, доки вона давала йому свою працю. Невільництво в порівнанню з дикарством було поступом людськости.

Тому, що веденя війни було дуже часте, а війна давала побідникам богату добичу в худобі, людях і богацтвах, являлася потреба провідників, вождів, себто таких, що вміли добре війну вести. От з'явилися володарі, князі, королі та лицарі. Звичайно, були се добрі харцизи, що через підбої підчинювали під свою владу сусідні громади та племена. Але і в громадах самих являлися часто спори і крамоли, котрі треба було судити і лагодити. Робили се люди такі, що в громаді мали велике поважання, тоб то самі володарі та їх помічники, звичайно з

якогось високого роду, котрі згодом сповняли найбільші уряди. Володарі обороняли населення від нападів ворогів, а за те люди складали їм данину.

Наслідком появи личної власності маєтків та багатств з'явилися маєткові і станові ріжниці. А далі за зростом багатств та розширенням рільного господарства явилася потреба постійної виміни за гроші тих предметів, що богатим збували. Вимінювано їх в таких місцях, де людям з ріжних сторін і громад було найдогіднійше сходитися, отже на певних торгoviцях, ринках, котрі забезпечувано перед нападами пеприятелів мурами та валами. З сих ринків, як також при славнійших монастирах та дворах великих магнатів повставали городи. З появою міст ще більше розвинулося господарське життя людей. З початку більшість городського населення становили рільники, мужики. Деякі з них ставали ремісниками, що зачали робити товари для ужитку дворів і монастирів, а далі і для продажу. Тими, що занималися купівлею і продажем товарів, були купці. Оттак повстали перші початки товарово - купецького господарства. Воно повело за собою упадок невільництва. Праці невільника за їжу не вистачало вже панові. Не

одно, що невільник вироблював для нього, міг він собі купити дешевше від ремісників, чи купців. Панові догіднійше було дати мужикові клапоть землі, а за неї побирати десятину та панщинну роботу. А як се пан вчинив, то не мав вже клопоту з годуванням невільника. Пан, що мав в своїх руках властиву силу і суд, міг робити з кріпаком, що хотів. Забив його—то й карти не було. Кріпак був панською худобою. На ціле своє життя був він прикований до панської рілі. Коли-ж кріпацтво давалось йому в знаки до живого, то тоді втікав звичайно в город, де ставав вільним чоловіком, коли міг рік жити без панської опіки.

Між сільськими громадами, селами та містами повстає згодом правильна виміна витворів праці і продуктів землі. Міста богатіють, а з тим зростають в них станові і маєткові різниці. Бачимо в них богатих родових міщан, потомків тих, що первісно в них поселилися, котрі мали в своїх руках управу міста і ремісників, що для оборони своїх інтересів єдналися в товариства або цехи. А з'єднавши до купи, в цехи, здобувають вони собі вольності і впливи на управу городом та богатіють коштом тих, що на них працюють, себто найmitів, робітників. Побіч дрібних,

бідних ремісників, що виконують роботу лише на замовлення, вироблюють богаті ремісники цілі запаси товарів на ярмарки та ринки.

Відкриття Америки та віднайдення морської дороги до Індії та Китаю з одного боку, а винахід машини та приспособлення до неї пари і електрики з другого, зробили нечувані зміни у складі людського житя та господарства. Європейські купці стали вивозити товари в дикі краї, а звідтіль привозили срібло, золото, дорогі каміння та ріжні богацтва. Винахід машини привів до упадку ремесла, вбив ручну роботу, мануфактуру. Як велитні стали виростати по містах фабрики з високими димарами та великі варстти, в котрих знайшли роботу тисячі людей. На місце руко-дільного промислу виступив фабричний, котрий знищив більшість ремісників та зробив з них нинішніх робітників, додаток до машини. Богацтва громадилися щораз більше в руках великих міщанських родів, буржуазії. До фабрик треба було що раз більше робочої сили. Її трохи мало було в городі. Треба було стягнути її з села. Але мужики-кріпаки не мали права покидати самовільно своїх панів, не мали теж права переходити з місця на місце. В інтересі свободоні

торговлі і промислу треба було знести всякі середньовічні обмежування і під-владність феодальним панам. Тому міщани (буржуазія) виступили до боротьби з панами і самовладними урядами за загальну свободу. В тій боротьбі помагали їм робітники і мужики. Боротьба повела з собою з одного боку знесення кріпацтва, а з другого запевнила буржуазії силу і властив державі.

Пани-поміщики дали кріпакам волю, за яку звеліли собі дорого заплатити, але величезні простори землі задержали в своїх руках силою, грабіжництвом і шахрайством; таким чином селянські ліси, луги і пасовиська опинилися в панських руках. При мужиках лишилося стільки землі, що з неї тяжко було вижити. Побідили одначе міщани, великі купці тай промисловці, одним словом — буржуазія, котра захопила властив свої руки. Робочому людові далеко ще було до правдивої волі.

Буржуазія стала всеможним паном. Вона знищила давні звязки між людьми, крім голого інтересу, крім холодних рахунків на готові гроші. Гроші стали тепер всемогучою силою. За гріш можна купити все. За нього можна купити і чоловіка, се є, можна приневолити бідного чоловіка до праці на того,

в кого є гроші і багатства. Гріш, капітал, а властиво його власник капіталіст став паном в цілому світі. Капіталіст полонив для себе міліони робочого люду, міліони пролетарів, що нічого не мають, крім своїх рук до праці.

Се нинішні часи! Се теперішній капіталістичний лад! Купка буржуїв-капіталістів і міліони пролетарів—се два табори, на які поділений увесь світ.

*

Таким чином ми пізнали ріжні форми неволі і бідності людей, але не пояснили ще, де її корінь.

Ми бачили, що чоловік в найдавніших часах жив з того, що здобув собі своїми руками в світі, природі. Чоловік, значить, жив з праці своїх рук. Але ми бачили, що самих голих рук ще не хватало до життя. Давній чоловік, щоб збудувати собі хату, мусів принести, чи звезти собі дерево, мусів його порубати сокирою, чи іншим знарядом з каміння, чи заліза; аби вбити звірину на мясо і кожух, мусів мати якесь оружє. Хлібороб, аби жити з землі, мусів мати плуг тай інші знаряди. Швець, щоб пошити чоботи, мусів мати якийсь варстат. Подібно і інший ремісник. А тепер усякий сирій матеріал перероблюється до ужитку чоловіка не тільки при помочі його

рук, але головно при помочи машин. Виходить те, що чоловік від найдавнійших часів по нині користувався при праці своїх рук знарядами. Такими були і сокира і оружє, ремісницький і хліборобський варстат, себто земля, плуг, машини, фабрики, то що. Все те—знаряди, засоби праці.

До кого ж належали вони?

В давнім ладі, ще як люди жили вкупі, на спільноту, всі засоби праці, які вони не були, належали спільно до громади—родини. Середньовічний ремісник теж користувався своїми засобами. Вони були його власністю.

А тепер?! До кого належать ті хліборобські і робітницькі варстати, ті необмежені простори плодючої землі, ті машини, копальні та фабрики? До кого належать ті богацтва на світі, витворені працею хлібороба і робітника? Не вже є вони спільною власністю тих міліонів робочих пчілок, що годують своїх трутнів та невигласів і витворюють всі ті чуда й дива розуму й краси? Не вже є вони спільною власністю міліонів робочого люду?

Ой ні! Не для них пишається та гарна краса природи! Не для них мерехкотять богацтва на світі! Не для них світить ясне сонце! Не для них

земля, фабрики, машини, тай інші богощва на світі! Все те належить до панів та панських урядів, до сильних цього світу, на котрих робочий люд мусить працювати.

— Якже воно так? — спитає дехто. Чиж робочий люд працює і мусить працювати на панів? Чиж він не працює для себе?

Подумайте:

Пан - шляхтич Хлополупський має великі простори землі. От приходить весна... Сніги зникли. Дерева зеленіють. Житя родить ся. Треба-ж панську землю обробити! І якже гадаєте? Чи на поле виїде сам пан, його жінка тай паничі з кіньми, плугом, бороною, чи машиною, закотять рукави на своїх білих рученьках, панич з батогом за погонича, пані з одного боку, а пан з лемішем в руці позаду тай всі вони оратимуть свою землю оттак від світу до темненської ночі? Такого дива ще ніхто не бачив. Певно, якби вони так один день поорали собі, то на другої всі гигнули б. Але пан не дурний! Все те робить двірський наймит, або мужик. Розберіть же тепер добре! Пан Хлополупський має поле і машини і гроші, словом капітал. Щоб обробити поле і зібрати зерно та звезти його на панські токи,

наймає він бідаків-мужиків, що не мають нї землї (а як мають які обгрizки, то їх не вистачає навіть часом на оплату ріжних тягарів і податків державі, земству громаді), не мають нї машин, нї грошей, бо як би їх мали, то наплювали б на шляхтича Хлополупського, — а мають тільки голі, чорні, мозолисті руки, котрих власне панові потрібно, котрі він купує і за котрі він платить.

А як платити? Чи може стільки, скільки праця мужика стоє? Ні! На те, щоб руки мужика були спосібні до праці, треба, щоб сам мужик з своєю ріднею мав що з зісти, в що одягнутися, де жити. Лише рук спосібних до праці треба панові. Руки трупа нікому на нішо не згадуться. Виходить, що коли пан купує ті здорові руки мужика як звичайний товар, то повинен заплатити за них так, як платиться за товар. А як же платиться за товар? За товар платиться стільки, скільки вложено на його виріб людської праці. Отже за куплю рук, себто за робочу силу повинно платитися стільки, скільки мужик вложив своєї праці в панську роботу. Як би так було, то мужик за працю свою на панських ланах мав би сам з своєю родиною добру їжу, одежду та хату. Але пан Хлополупський зараз каже: Як маю що таке соціалізм?

платити мужикові за його робочу силу стільки, скільки вложив він цраші своїх рук в мою роботу. то на що мені купувати її? Купую її не з милосердя над мужиком, або задля його приємності, а тільки на те, аби мати добрий зиск, добрий процент. Тепер нам ясно; що пан не платить мужикові за його працю стільки, скільки вона стойть. Він оплачує лише частину праці, яку вложив мужик в панську роботу. А оплачує лише таку частину, щоб мужик за оплату її міг ледви вижити, аби він не згинув. Бо як би він згинув, то відки взяв би пан шляхтич Хлополупський ті чорні, мозолисті, мужицькі руки? Значить, велику частину мужицької праці пан зовсім не оплачує. Та неоплачена мужицька праця — то панський зиск, то його заробіток, то процент! На прикладі виглядає воно так: Мужик, що йде на панський лан і працює на нім від 6 години рано до 6 години вечером, дістає платню за перших 6 годин, за котру мусить сам з своєю родиною жити та мусить удержувати державу, край, громаду через плачення податків, а других 6 годин він працює на пана за дурно. Тих других шість годин мужицької праці, то додаткова праця, котру пан зовсім не оплачує. І якраз отся неоплачена додат-

кова праця мужика — се заграбований прибуток пана. А чим більше „чорних рук“ працює у пана, тим більший його прибуток. Чим довший робочий день, в котрий мусить мужик працювати, тим більше тої неоплаченої додаткової праці для пана, тим більший його зиск.

А як є з працею мужика на ланах пана Хлополупського, так само є і з працею робітників по варстатах і фабриках ріжких панів Кровопійців та Деришкурів.

І саме ота неоплачена додаткова праця робочого люду у всіх її формах та видах — се мати панських богацтв. Вона наповнила їх каси золотом та сріблом. Вона створила нинішні богацтва на світі.

Ну, тепер ми зрозуміли, що робочі люди працюють на панів, що важкою і кровавою їх працею живуть пани тай фабриканти, уся та отара галапасів і павуків робочої шкури.

І зважте тепер добре!

Коли тепер приходиться з дня на день щораз тяжче жити, коли маленька купка людей щораз більше багатіє, а міліони робочого люду щораз більше бідніють, то чи не є причиною того страшного і несправедливого стану те, що засоби витворювання

(продукції), земля, фабрики, варстati, копальні є приватною власністю маленької купки панів — капіталістів? Чиж не тут корінь лиха? Чи приватна власність на засоби продукції не є джерелом всього визиску? Якеж се право, що ріжні Хлополупські, Кровопійці і Деришкури грабують в свою користь, для своєї кишені працю робітників, мужиків та ремісників? Якеж се право, що власне сею грабованою працею мільйонів робочих людей виростили ті величні-фабрики з високими димарями, ті великі промислові варстati, що працею їх засяяно ті необмежені простори землі, що працею їх нагромадилися в світі золоті гори капіталу, але з них не має добра робочий люд? І відки-ж взяло ся те право власностi на плоди чужої праці? Чиж не дорогою грабування неволі і насильства?

Въ бурливі днї французької революції в 1848 році, коли робітники здобули властель в свої руки та побили своїх ворогів, зачервонілись одного гарного дня на вулицях столиці Франції, Парижа, плакати з написом:

„Смерть злодіям!”

І як тільки ті плакати появилися, то знаєте, хто перший втік з Парижа?

Найбільший богач та мілйонер на світі, Ротшильд!

А що буде як робочий люд забере власті не в однім місці, але всюди там, де потом і кровью зливає сліди свого нужденного життя? Куди втечутъ злодії?..

Добра новина.

Проклятім було для давніх невільників рабство! Проклятім була для кріпаків панщина. Проклятім є і теперішній капіталістичний лад для робочого люду!

Історія записує, що люди завсіди вміли боротися проти своїх гнобителів. Боротьба проти неволі і неправди велася від найдавнійших часів.

Коли давні пани душили своїх невільників так, що для них краще було вмерти, як жити, тоді зривалися вони до бунту проти своїх катів. А в тих бунтах плила невільницька кров, але й неодному катові впала голова з плечей. Коли панове-шляхтичі занадто прали канчуками і нагайками кріпацькі спини, то й кріпаки шукали собі самі справедливости.

А чи-ж тепер мілйони тих нещасних їстот робочого люду має покірно зносити голод і холод, нужду і горе, вииск і насильство? Чи-ж мають вони

дозволити те, щоб той капіталістичний лад, що є для них нещастям і прокляттям, вічно панував на світі? Чи-ж несправедливість, неправда і неволя мають вічно панувати?

Декуди люди, от приміром в Англії, коли заведено до хазяйства машини, коли побудовано потім, фабрики, нападали з сокирами на машини і розбивали їх та нишили все, добачуючи в них жерело своєї наглої нужди. Були се перші бунти робітників, які раніше проявлялися, і до котрих гнала робітників нужда і голод. Але пани легко задавили ті бунти. Вже тоді відчували робітники, де причина їх нужди, але не знали, як братися до неї, як звалити нинішній лад.

Першими, що проголосили світові добру новину визволеня робочого люду з кайданів нинішньої неволі, були славні люди Англічанин Роберт Овен і Французи Сен Сімон та Шарль Фур'є, котрі жили тому сто літ назад. Всі вони дійшли до того, що нинішній лад є опертій на страшній несправедливості і кривді робочих мас, що причиною сього є приватна власність панів і фабрикантів на засоби продукції і що єдиним лікарством на людську бідність є знесення тої приватної власності та заведення такого ладу, в котрім не було

б нї богатих, нї бідних, нї дуків, нї злидарів, а всї були б рівні, в котрім всі засоби продукцїї, земля, фабрики, варстали, копальнї, банки, залїзницї, пароходи та всї богацтва були би власністю не купки панів, але всього народу. Такий лад, котрий повинен бути, назвали вони соціалістичним.

Хтож має завести сей лад?

Тутъ перші соціалісти пішли манівцями. Вони не вірили в силу робочого люду. Їм здавалося, що горячими проповідями, яркими картинами терпінь бідного люду, приманчивими малюнками будучого ладу зможуть найти милосердя для бідного, робочого люду в серцях богатих одиниць, королів, магнатів та буржуазії. Але пани буржуї були глухі на їх просьби. І тому заходи перших соціалістів осталися і по нинї мріями, а їх самих названо утопійними соціалістами.

Вперше великі німецькі учени: Карло Маркс і Фрідріх Енгельс на основі довголітніх наукових дослідів економічних (господарських) відносин в краях з надзвичайно розвиненим фабричним промислом західної Європи, як прикладом в Англії, поставили добру но вину соціалізму на правдивий і твердий ґрунт.

Вони виказали науковим способом те, на що вказали їх попередники, а іменно, що причиною несправедливого теперішнього ладу, що джерелом щораз більше зростаючої нужди і зубожіння мас, є приватна власність капіталістів на засоби продукції. І вони заявили цілому світові, що знищення і повалення нинішнього ладу через скасованя приватної власності на засоби продукції, через відбране у панів землі, у фабрикантів фабрик і машин та у банкірів капіталів та відданя їх на спільну власність усього народу, мусить бути ділом не милосердних сердець володарів і буржуїв, але самого робочого люду.

Вони вказали на те, що головною причиною громадських перемін і переворотів в громадськім житю народів були завсіди не забаганки людей, але зміни в економічних (господарських) відносинах і умовах народів, зміни в способі продукції (витворювання). Вони дослідили те, що історію людства складала завсіди боротьба поодиноких суспільних кляс. „Вільний і невільник, пан і кріпак, майстер і наймит, або просто гнобитель і гноблений завсіди ворогували між собою, та вели чи то скриту, чи отверту боротьбу, котра кінчалася перебудовою суспільного ладу, а часом і

загибілею одної з воюючих кляс“. Вони виказали вкінці, що до того великого перевороту в долі людського житя до тої переміни нинішнього, капіталістичного ладу на соціалістичний, де не буде праці одних на других, але всіх для спільногодобра і щастя, де свободний розвиток кождої людини буде умовою свободного розвитку всіх, їде скорий розвиток самого капіталістичного ладу.

Ми нині наглядно бачимо, як щораз більше і більше зникають останки февдалізму в краях промислово мало ще розвинених і як зачинає псуватися будова нинішнього капіталістичного ладу в самих своїх основах в краях з високо розвиненим промислом.

Ремісник тримається ще подекуди свого мізерного варстата, в котрім бачить останній свій ратунок. Але як йому поводиться? Треба бути сліпим, щоб не бачити йому найбільшого свого противника, ненаситного фабриканта, котрий, маючи на своїх услугах найновійші средства продукції, вироблює товар краще і дешевше, як ремісник. Тої конкуренції, яку робить фабрикант ремісникови, ремісник ніколи не може видержати, бо не має того капіталу, тих машин, одним словом тих средств витворювання, які має фабрикант. Не

маючи їх, він упадає і мусить впасти; аж вкінці, щоб не згинути самому і родині з голоду, йде в найми до фабриканта на роботу.

Подібна доля і тих мужиків по селах, що мають дрібні клаптики ґрунту, з котрих ніяк не можуть вижити. А щоб жити, мусять іти на роботу на панські лани.

З зростом промислової, фабричної і хліборобської продукції, зростає і число вільних наймитів, пролетарів. З кождим днем напливають вони з сел і містечок безчисленними масами до городів та тиняються мов тіни попід панські камениці, босі, обдерті, в голоді і холоді, виживаючи хвилини, коли хтось змило-сердиться над ними і возьме їх на роботу. А чи всім тим бідакам може дати фабрика місце? Таж у нас тих фабрик дуже мало!

Робота по фабриках і панських ланах тяжка, вбійча і довга, а платня нужденна, дуже нужденна.

Фабриканти, хоча як найбільше наповнити свої кишені золотом і сріблом, кажуть своїм робітникам вироблювати як найбільше товарів, але завсіди стільки, скільки можуть вимірювати, що вони розійдуться. А що діється тоді, коли фабрики виробили товарів за бо-

гато? Бо, чи-ж фабриканти можуть вимірювати точно, скільки тих товарів можуть люди запотрібувати? Тоді то наступає крах, банкроцтво. Ринки перевонені товарами. Лежать вони цілими масами і не можна їх збути. Купці банкротують. Фабриканти повиганяли робітників на вулицю. Фабрики стоять без руху. Банкроцтво особливо менші фабриканти та промисловці. Банкроцтво йде за банкроцтвом. Авкціон за авкціоном. Роками цілими тягнеться так, аж поки товари розійдуться. Се так звані крізи. Вони роблять в громадськім житю народів більші забурення і шкоди, як найлютіший голод, війна або чума. На тих крізах найкраще виходять великі дуки капіталісти. Вони можуть відержати і перечекати крізи, бо мають готовий капітал. Такі крізи відбувалися в останніх часах дуже часто. Вони й тепер панують та приходять всюди. Люди дивуються, чому то приходить одразу велика скрута а не знають, відки вона береться.

Нинішній капіталістичний лад іде до того, що богацтва і маєтки на світі переходять щораз більше в руки щораз менше численної купки великих панів-капіталістів, а разом з тим біdnє і попадає в щораз більшу нужду робочий

люд. Приватна власність на землю, фабрики, машини, копальні стає монополією в руках купки людей, то значить, що тільки вони мають право бути власниками землі і фабрик, подібно як держава має монополію тютюну, горілки, соли, з котрих продажі єдино тягне всі зиски, а рівночасно та приватна власність стає прокляттям не тільки робочого люду, але загалом цілого поступу та людства.

Та в тій хвилині капіталізм копає могилу для себе.

Тим копачем ями для капіталізму, себто нинішніх порядків стає не хто інший, як тільки робочий люд. Робочий люд усього сьвіту стоїть перед вибором: Нужда, руїна і загибель його, або повалення нинішнього капіталістичного ладу через скасування приватної власності на засоби продукції та заведення на його місце нового ладу—спільноти продукційних засобів (землі і фабрик), ладу праці, ладу волі, рівності та братерства—ладу соціалістичного.

За волю і хліб!

Здається, що нема вже тепер робітника, котрий виживав би спокійно, з зложеними руками, загибелі своєї і своєї

родини від нинішнього ладу. Добре то люди кажуть:

На те є лиxo на світі, щоб з ним боротися. Тільки боротьбою може і мусить робочий люд повалити свою кривду.

Яка-ж має бути ся боротьба?

Ми знаємо вже, що остаточною цілию робочого люду є повалення капіталістичного ладу через скасовання приватної власності на засоби продукції. Чи можна се відразу зробити? Певно, що ні! Бо гляньте-ж:

От напали робітники на шахти та фабрики панів і силою забрали їх на свою власність. Те саме зробили мужики з добрами і землями дідичів та шляхтичів. Що роблять пани? Очевидно, що зараз депешують до своїх губернаторів, аби їм прислали поліцію, жандармів та військо. І от, ані робітники, ані мужики не встали проти війська. Полилася робітницька і мужицька кров, людей заковано в қайдани та відставлено до арештів. Арештованих судять суди, такі панські суди на основі ріжних параграфів, котрі самі пани уложили. На основі отже тих параграфів, що їх видумали посідачі на бідних людях, засудив суд того на пібеницю, того на арешт на ціле життя, того на більші і менші арешти. Пропала робітницька і мужицька справа!

Чого нас учить сей приклад? Ось чого: Сеї панської землі і тих фабрик і копалень панів капіталістів стережуть, як ока в голові: уряд, військо, поліція, жандарми, суди.

Мало того! Розгляньтесь трохи ліпше.

Хто видав усі нинішні права і закони в краю і державі, що так тяжко кривдять робочий люд?

Пани і буржуї!

Хто наложив на робочий люд такі тяжкі тягарі і податки на всяку нужду: на державу, край, громаду, військо, суди, церкву і т. д., що женуть його вони з цього краю неволі і сліз геть в світ за очі?

Пани і буржуї!

Хто зробив так, що тепер школи, удержані кровавою қопійкою робочого люду, неприступні для нього, що мужицькі і робітницькі діти живуть в темності?

Пани і буржуї!

Що значить те все?

А значить те, що пани захопили в свої руки всю владу в державі та краю, що на своїх услугах мають вони всі сряди, військо, адміністрацію, закони, вуди, школи, церкву і т. д., що маючи владу в своїх руках, можуть безкарно визискувати і грабувати працю і сили робочого люду.

Ось тепер то нам ясно, яка повинна бути боротьба робочого люду.

Робочий люд мусить перш усього позбутися опіки панів та нинішньої держави, котра боронить панських інтересів. Позбудеться він сеї опіки, коли захопить в свої руки владу в державі, краю і громадах. Як се станеться, тоді і пани і попи будуть безсильні, бо все, що нині є на услугах панів, робочий люд скасує, от як приміром постійне військо. Тоді матиме значіння і силу не воля панів, попів і їх уряду, але воля люду. Отсе є політична боротьба робочого народу, боротьба за його волю, котру він мусить добувати вже тепер. Без сеї боротьби не можна і думати про заведення соціалістичного ладу на світі. Робочий люд мусить вперед відобразити у панів їх владу і силу, яку вони мають тепер в своїх руках.

Та може дехто скаже на се: Якже мужикам і робітникам боротися за волю, коли їх жолудок пустий? Що нам по політичній боротьбі, коли нема де взяти кусника хліба?

Отже воно і правда!

Робочий люд мусить боротися не тільки за свою волю, але і за хліб.

Боротьба за хліб—це не тільки бо-

ротьба за те, щоб робітники і мужики та їх жінки й діти не голодували, не живилися гірш скотини, та мали здорову їжу. Боротьба за хліб вимагає, аби працю робітника й мужика, з котрої живуть пани, міністри, урядники, військо, попи та всяке дрантя—не визискувано, щоби її полекшити та хоронити, щоб і житя робітника і мужика берегти, а не торгувати ним, як житям вола.

Отся боротьба вимагає, щоб робітники й мужики працювали не більш, як 8 годин на день, щоб праця в ночі була заборонена, щоб до праці по фабриках та заводах не уживати дітей та хоровитих або вагітних жінок, щоб ті варстати і фабрики та загалом майстерні, де робочий люд працює, були здорово і безпечно уладжені, щоби працю чоловіка шанувати, коли він здоровий і може її давати. Отся боротьба вимагає далі, щоби робітники і мужики мали безоплатну лікарську поміч, щоб обезпечити їх на старість і на випадок каліцтва. То значить, щоб робітникам і мужикам тоді, як вони свої сили зробили або стратили і не можуть далі працювати, платила держава пенсію. Боротьба ся вимагає теж, аби робітники і мужики мали здорові і ясні квартири, аби не жили в норах, пивницях та ліпнянках. Отсе є боротьба

робочого люду за йогу хліб, се є економічна боротьба.

Робочий люд мусить докладати усіх сил, щоби політичну і економічну боротьбу вести рівночасно.

*

Нинішній капіталістичний лад можна порівняти з моровою пошестю. Куди вона пересуне—там бідність, нужда, голод і смерть.

На всяку однаке хоробу винайшли розумні люди способи, як її позбутися. Розумні люди, що бажають добра для робочого люду, винайшли теж і способи, якими треба боротися проти пошести нинішнього ладу. А боротися проти неї не треба аж тоді, як вона зіссє і винищить людей, але треба проганяти її зараз.

Дурний той батько, що кличе лікаря до хорої дитини, коли її вже три четверти до смерти. Так само дурні ті люди, що, бачучи свою тяжку нужду і горе, кажуть: „Е, каже, чей пани змилосердяться!“. Хто так каже, той добровільно пхає свою голову під панське ярмо.

Щож робити?

Робітники і мужики мусять вперед піznати ту пошесть, мусять піznати той нинішній капіталістичний лад, мусять піznати своїх ворогів і зрозуміти, в чим джерело і корінь їх бідності, одним сло-

що таке соціалізм ?

вом, мусяť освідомитися. А тут повинні мужики та робітники брати собі примір таки від самих панів. Покажіть мені котрого пана, аби не вмів читати і писати? А між робочим людом темних людей як піску в морі! На 10 аж 7 темних!

Покажіть мені далі котрого пана, аби він не читав своєї панської газети, котра пише про те, як робочий люд обкрадати, лупити, туманити і неволити?.

А в нас? Ледви тисячний читає соціалістичну газетку. А до того люди привчилися читати газетку, що боронить їх інтересів і добра, за дурно. І тому соціалістичній газетці тяжко вдержатися.

Подивіться далі на панську дитину! За молоду вчать її і кладуть мов лопатою в голову: Гляди, дитинко, на сей світ! Гляди, який він гарний! Памятай, що він належить до тебе! Дивись но далі, скільки то в тім гарнім світі темних і забитих голов з чорними, мозолистими руками! Ото вони всі твої раби, невільники! Вони мають на тебе працювати, а ти маєш панувати! А як вчать дітей мужиків та робітників? Насамперед тримають їх в темності, як арештантів в темнім льоху під землею. А потому вчать їх лише одного: роби на панів!

Гірка і страшна то правда, але правда!

З того виходить, що мужики і робітники мусять піднестися зі своєї темноти, тай мусять освідомитися, мусять передплачувати свої газети і книжки.

Та не досить робочому людові освітитися і освідомитися. Йому треба єднатися до купи, щоби разом, спільними силами боротися з панами та з панським урядом. Робітники і мужики повинні організуватися в спілки й товариства. До них треба платити маленьку грошеву вкладку, за котру товариство спроваджує робітничі і мужицькі газетки і книжки, удержанує льокаль (хату) та виплачує своїм членам на випадок недуги або неспосібності до праці підмогу.

Але в боротьбі робочого люду з панами є ще інші способи.

Один з них то сей, щоби при виборах до думи, сойму, рад повітових, громадських—вибирати не панів, а своїх розумних людей, таких, що за робітницьку і мужицьку справу скочили би в огонь. Треба, щоб справами держави, краю, повіту, громади, котрі оплачують мужик і робітник, порядкували їх заступники, а не панські.

Є ще гострійші способи боротьби з панами. Се страйк, бойкот та революція,

Забастовка — се змова робітників і мужиків проти їх ворогів, підприємців, фабрикантів та шляхтичів. У нас люди не раз страйкували вже. Але до страйку дуже часто не вміли братися. Щоб страйк вдався, треба, аби люди добре приготувалися. То значить, аби вже наперід забезпечили себе на час страйку грошима чи хлібом, щоби люди могли видержати в нїм безъ голоду. Друга конечна річ при страйку се те, аби люди трималися разом купи, як один чоловік, щоби між ними не було зрадників та страйколомів. Третя річ се те, аби при страйках люди поводилися спокійно та не грозили на пусто панам. Нехай панам весь хліб в полі вигнє, нехай майстернї та фабрики заплісніють, а страйкарі нехай мовчки на се дивляться. Щоби не піти з торбами, пани мусять згодити ся на домагання мужиків та робітників.

Страйкують люди не тільки за ліпшу платню, але часом і за то, щоби виборти собі справедливі права. От тоді страйкують вже всі робітники і мужики, що працюють в фабриках, майстернях та на панських ланах і по початках та залізницях і так далі. Тоді весь рух устає. Швець не шиє чобіт, кравець одежі, пекар не пече хліба, поштар не розносить листів, залізничник не пра-

цює при залізниці. Все стойть, все замерло. Такий страйк називають генеральним або загальним.

Бойкот—це теж змова. Бойкотують не тільки панів, але і попів та царелюбів. Кого бойкотують, той живе гірш про-каженого. Не живуть з ним, не говорять, не помагають йому. Цураються його, як сатани.

Найгострійший бій з панами та їх урядом—це революція. Тоді вже робочий люд не сидить тихо і мовчки, але йде як один чоловік з оружем, яке хто має і міг добути, на панів та уряд. Іде на житя та смерть. Коли робітник або мужик ляже в сїй святій боротьбі трупом—то він боровся і віддав своє житя не тільки за себе, але за свою родину, за свої діти, за своїх братів робітників та мужиків.

Останній, кровавий шум революції закінчить послідні рахунки робочого люду з панами-капіталістами, коли до сього ступня приневолять пани робочий люд.

Вороги соціалізму.

Як тільки стали люди голосити робочому людові добру новину соціалізму, заворохобилося все, що жило його

коштом. Почавши від найбільших панів та достойників державних, а скінчивши на їх слугах попах—всі вони повстали проти соціалізму. Кулями і тюрмою, глумом і пекельними карами хотіли задушити соціалізм. Та дарма. Соціалізм виріс нині в могучу силу. Він підбив собі розум і серця міліонів робочого люду в цілім світі та росте так, що недалекий вже той радісний день побіди його та робочого люду.

Чують і розуміють се добре вороги соціалізму, себто ті, що хочуть задержати на віки вічні нинішній капіталістичний лад, теперішню неволю і визиск робочого люду. І тому докладають вони всіх сил і способів, щоб робітників і мужиків відтягнути або відстрашити від соціалізму.

І в нас є богато ворогів соціалізму. Як тільки прийде в село або до міста соціалістична газетка або соціалістичний агітатор, або як тільки соціалісти скликуть де віче, так зараз вилізають всі п'явки робочого народу із своїх нор. Фабрикант і дідич, пан справник і його писарчук, жандарм і поліцай, військо і попи, лихвар і всякий охлапник з панських столів—всі вони гайда на соціалістів і соціалізм.

Що кажуть ті люди на соціалістів?

Одні кажуть так: Соціялісти хочуть скасувати власність і маєтки людей та поділити їх між ріжних неробів, ліньюхів і волоцюгів.

От бачите тепер, як здорово брешуть! А спітайте но їх: Хто касує тепер той нужденний і кріавий заробіток бідних людей? Хто грабує їх працю? Хто зробив те, що нині робітник глий, а мужик без землі й хати? Хто, як не ті всі, що горлають проти соціалізму? Хто, як не пани, фабриканти, дідичі та правительство? Соціялісти змагають до того, аби знести власність панів, котру загарбали вони у робочого люду. Бо чи ж робітники і мужики мають яку власність? Чи ж та хата, або клаптик ґрунту бідного мужика або робітника—це власність? Чи ж ту „власність“ треба ділити, як кажуть вороги соціалістів? Деж там! Соціялісти хочуть, аби ту власність, маєтки і богацтва, що зарабили в свої руки пани і дуки, віддати на спільну власність цілого народу, щоби ніхто не нарікав, що той має за мало, а той за багато. Весь маєток має належати до одного і до всіх. Як се буде, тоді і праця буде приятна, бо кождий буде знати, що вона йде в користь його і спільногого добра. Тоді зникне журба про завтра. Ніхто не буде журитися,

що жде його голодова смерть або жебри. Щасливі будуть ті, котрі житимуть в соціалістичнім ладі.

„Соціалісти хочуть знищити родину, хочуть, щоби люди жили як Турки!“— кажуть далі вороги соціалізму.

А спітайте но їх: Чи ж нинішній капіталістичний лад не зруйнував сім'ї? Чи ж не правда те, що тепер не любов вяже людей до спільногого життя, а гроші? Чи ж не правда те, що тепер за гріш продає жінка своє тіло? Чи ж не є се найбільша ганьба людства? Якеж се родинне щастя робітника і мужика? Чи ж жінка робітника не відлучена тепер від чоловіка і від дітей, бо всі працюють в фабриці або на лані? Чи ж діти без опіки матері і батька не виростають без виховання, в темності і дикості? Чи ж жінку робітника або мужика не насилують паничі та фабриканти? І деж ся сім'я у мужика або робітника? Пани її зруйнували, соціалісти хочуть її будувати. Не гроші, а любов лучитиме людий між собою для спільногого життя в соціалістичнім ладі. Жінка стане подругою чоловіка та буде з ним рівна. Тоді то зникне явна і тайна проституція. Тоді то у перве в історії людства запанує одноженство.

Закидають далі соціалістам, особливо

попи, що вони хочуть відобрati у на-
рода релїгію, що хочуть її знищити.

Се така брехня, як і попередні. Со-
ціялїсти кажуть, що релїгія повинна бути
личною справою кожного чоловіка. В
що віриш і як віриш, нехай се належить
до совісти кожного чоловіка.

Соціялїсти виступають однаке проти
старшування одної віри або одного обряду
над другим. Соціялїсти виступають проти
кождої віри, котрої похід значений був
кровью і людськими трупами. Ніяка віра
не має за собою так сумної слави, як
католицька. Возьміть під увагу середньо-
вічну інквізицію, коли то католицькі попи
палили на кострах тисячі невинних людей,
котрих підозрівали, що вони не є католи-
ками. Або пригадайте собі, як польські
єзуїти ширili католицизм і унію на Украї-
ні. Або читайте, як ширять тепер побожні
католики свою віру серед диких поган.

Соціялїсти виступають теж проти тих
попів, що удають святих і приятелів
народу, а одурюють його та деруть з
нього останню шкуру, проти тих, що
помагають панам і панському урядові в
їх розбоях над робочим людом. Чиж
такими були перші християни? Ті бідаки,
що серед голоду, холоду і терпінья ішли
між народи і проповідували їм,—як каже
евангелист Матфей, — „що Христос в

цілій своїй славі прийде скоро на землю і заложить велику державу, в котрій перші будуть останніми, а послідні першими, і кожий християнин, що задля Христа посвятив свій маєток і родину, дістане стократну нагороду". Але чудесний прихід Христа не наступив. Тому попи неренесли се до житя позамогильного, щоби в сей спосіб відвернути увагу бідного й робочого люду від боротьби з панами й лихом на сім світі.

Богато ще закидів роблять соціалістам, але найпідлійший сей, що соціалізм видумали Жиди, що соціалісти та Жиди то все одно.

Коли хтось видумає щось розумного і пожиточного, то люди не питаютъ, хто се видумав, Жид чи Німець, Москаль чи Поляк. Воно є загальним добром, з котрого всі користають. Так само є і з соціалізмом. Ми бачили, що перші стали проповідати Його англійські, французькі і німецькі учені. Коли і між Жидами є славні соціалісти, коли і Жиди перенялися соціалізмом та організуються під червоним прапором, то з цього повинна тішитися кожда людина, котра бажає поступу, щастя та братерства всіх народів, всіх тих, що стогнуть тепер під важким ярмом панів та їх уряду.

Коли всякі темні духи, особливо наші

иопи горлають так на юдейський соціалізм, то чому ж не мають вони відваги кидати болотом на того, котрого імени так страшно надуживають, а котрий був одним із перших, що став проповідувати бідному народові слова рівності, справедливости та любови біжнього? Чи ж Христос не був Жидом? А всі апостоли не були Жидами? Але іншого хочеться нашим брехунам. Вони хотуть використати ненависть наших людей до лихварів (процентщиків), котрі є ворогами не тільки українського, але і юдейського робочого люду і викликати загальну ненависть проти Жидів на те, щоби з того черпати користь для себе. От, чого їм треба!

Соціалісти, котрі виступають проти всякої кривди і гніту чоловіка над чоловіком, народу над народом, кажуть, що робітники цілого світу є собі братами без огляду на те, чи вони Українці, чи Поляки, чи Москаль, чи Німці, бо всіх їх гнете спільний ворог, теперішній капіталістичний лад, бо всі вони стогнуть під одним ярмом неволі панів та їхуряду!

Пролетарії всіх країн, єднайтесь!

Отсей клич, котрим закінчили великі учителі соціалізму, Маркс і Енгельс свій

„Комуністичний Маніфест“, виданий у перве 1847 року, блискавкою рознісся по цілім світі і став тим краєугольним каменем, на котрім робочий люд будує величавий храм своїх жадань і надій, щастя і волі, братерства і рівності.

Значіня, вагу й силу слів зрозуміли давно робочі люди всіх просвічених народів. А зрозумівши його, стали єднатися до қупи задля спільної боротьби з панами і урядом проти невиносимого нинішнього капіталістичного ладу, задля виборення тих всіх домагань, які заявляє соціалізм; стали єднатися в ряди міжнародньої, політичної, боєвої партії, міжнародної соціалдемократії.

Тай чи може бути інакше? Чи-ж неволя, гніт і нужда не давить робітника і мужика без огляду на те, чи він Німець чи Поляк, Москаль чи Українець? Чиж проти міжнародньої сили і союзу панів не треба виставляти велику міжнародну силу пролетарів, силу робітників і мужиків?

Соціалдемократи переконалися, що для успішного розвою соціалізму найкраще, щоб робітники й мужики кожного народу єдналися зокрема в свою соціалдемократичну спілку, або партію, аби тим успішнійше вести боротьбу за здій-

Сненя тих всіх кличів, котрі проповідує соціалізм. І нема тепер просвітного народу на світі, де робітники і мужики не єдналися б під червоним прапором соціалізму. Німці і Французи, Італійці і Еспанці, Москалі і Поляки, Чехи і Мадяри, Фінляндці і Вірмени, ба навіть Японці і Китайці, всі вони зорганізувалися в соціалдемократичну партію і з успіхом ведуть роботу визволення робочого люду з ярма нинішньої неволі.

А якже є з українським народом, тим великим народом, що живе в числі 35 міліонів в Австрії, себто в Галичині, Буковині і Мадярщині та на Україні в Россії і в Америці та в Канаді, тим народом, що недавно пробудився з довгого сну та почав ломити віковічні кайдани тяжкої неволі, в які закули його хижі сусіди?

От зачали і у нас добрі люди міркувати над тим, як би то і нашим робітникам та мужикам визволитися з бідності та неволі.

І от прийшли таки і наші люди до пересвідчення, що українським робітникам та мужикам треба зробити так, як се зробили давно їх товариші інших народів. Пора нам перестати нарікати і плакати! Пора нам поставити силу!

Кажуть наші люди, що громада великий чоловік і велика сила. Свята то правда!

Треба однаке, щоби ці слова не були лише словами, треба перевести їх в діло. Треба, щоб українські робітники та мужики єдналися разом до купи в велику, сильну, українську соціалдемократичну партію.

Тільки соціалізм, що гидує всяким гнітом у всіх його формах, потрапить визволити український робочий люд з його бідності й неволі. Тільки в соціалізмі наше суспільне, економічне і політично-народне визволення.

Щораз більше ростуть наші ряди! Щораз більше зростають наші сили! Всюди, де тільки душиться український робітник по панських фабриках та майстернях, всюди, де поливає український мужик панські лани потом і кров'ю, лунає голосно клич:

Єднайтеся в ряди української соціалдемократичної партії!
